EURÓPSKA
KOMISIA

V Bruseli 13. 3. 2024
COM(2024) 123 final

SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV

o preskúmaní 8. environmentálneho akčného programu v polovici trvania

{SWD(2024) 60 final}

1. ÚVOD 2
2. POKROK PRI PLNENÍ PRIORITNÝCH CIEĽOV 3
2.1. Rýchle a predvídateľné zníženie emisií skleníkových plynov a posilnenie prirodzených záchytov uhlíka 3
2.2. Posilnenie a zohľadňovanie adaptácie na zmenu klímy vrátane ekosystémových prístupov . 6
2.3. Čisté obehové hospodárstvo 8
2.4. Nulové znečistenie na zabezpečenie netoxického prostredia 11
2.5. Ochrana, zachovanie a obnova biodiverzity 13
2.6. Zmiernenie tlaku výroby a spotreby na životné prostredie a klímu 16
3. POKROK DOSIAHNUTÝ V PRÍPADE VYBRATÝCH ZÁKLADNÝCH PODMIENOK 18
3.1. Vykonávanie a presadzovanie predpisov a environmentálny právny štát 18
3.2. Financovanie transformácie 19
3.3. Riadenie na účely integrovanej tvorby politík 20
3.4. Udržateľné obchodné modely pre odolné hospodárstvo 21
3.5. Spravodlivá transformácia a environmentálna spravodlivosť 22
3.6. Súvislosť medzi životným prostredím a zdravím 23
3.7. Digitalizácia 24
3.8. Globálne prijatie 24
4. MERANIE POKROKU 25
5. ZÁVERY 26

1. ÚVOD

V Európskej zelenej dohode sa rozpoznáva závažnosť generačnej výzvy v podobe zmeny klímy a environmentálnej degradácie, ktorá môže podľa varovaní vedcov, a čoraz častejšie aj ekonómov, dosiahnuť bod, z ktorého niet návratu[1]. EÚ sa vďaka nej vydáva na cestu, ktorá ju môže do roku 2050 doviesť k tomu, aby sa stala prvým „*klimaticky neutrálnym kontinentom na svete, ktorý bude efektívne využívať zdroje a nezabudne na žiadneho človeka ani na žiadne miesto*“[2]. Stanovuje sa v nej program transformácie EÚ na moderné a konkurencieschopné hospodárstvo, ktoré je odolné voči vonkajším otrasom a ľuďom zabezpečuje zdravé prostredie na spravodlivý život v prosperite.

Na základe Európskej zelenej dohody sa v **8. environmentálnom akčnom programe**[3] zriaďuje akčný rámec pre politiku v oblasti životného prostredia a klímy do roku 2030 so šiestimi tematickými prioritnými cieľmi do roku 2030 a s dlhodobým prioritným cieľom dobrého života v rámci možností našej planéty do roku 2050. Určujú sa v ňom základné podmienky pre všetky odvetvia na súdržné plnenie týchto cieľov. Plnenie tohto programu predstavuje nevyhnutný predpoklad dosiahnutia klimatických a environmentálnych cieľov v rámci Agendy 2030 Organizácie Spojených národov, jej cieľov udržateľného rozvoja, ako aj cieľov mnohostranných environmentálnych a klimatických dohovorov.

V súlade s článkom 5 ods. 1 8. environmentálneho akčného programu sa v tejto správe uvádza **preskúmanie v polovici trvania**[4] týkajúce sa pokroku pri plnení tematických prioritných cieľov programu. Ďalej sa správa zaoberá stavom základných podmienok a pokrokom dosiahnutým pri monitorovaní a posudzovaní systémovej zmeny. Je k nej pripojený pracovný dokument útvarov Komisie, v ktorom sa uvádzajú podrobnejšie informácie o každom prioritnom cieli, podpornom rámci a monitorovaní, ako aj vízia programu na rok 2050.

Toto preskúmanie v polovici trvania vychádza z **monitorovacej správy Európskej environmentálnej agentúry (EEA)** o pokroku pri plnení cieľov programu[5], ktorá je založená na rámci monitorovania pre 8. environmentálny akčný program[6]. Zaoberá sa aj diskusiami s expertmi z členských štátov a so zainteresovanými stranami, spätnou väzbou na výzvu na predkladanie dôkazov[7] a ďalšími súvisiacimi zisteniami.

Celkovo viedli ambiciózne opatrenia EÚ k dosiahnutiu pokroku, a to najmä pri znižovaní emisií skleníkových plynov, zlepšovaní kvality ovzdušia a mobilizovaní finančných prostriedkov na zelenú transformáciu. **Dosiahnutie cieľov na rok 2030 je na dosah**, ak členské štáty splnia svoje záväzky v oblasti vykonávania politík a právnych predpisov.

---

1 https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf. V správe Svetového ekonomického fóra z roku 2024 o globálnych rizikách sa poukazuje na riziká súvisiace so zmenou klímy a s environmentálnou degradáciou ako na najzávažnejšie krátkodobé a dlhodobé riziká.

2 COM(2019) 640 final.

3 Rozhodnutie (EÚ) 2022/591.

4 Článok 4 rozhodnutia (EÚ) 2022/591.

5 https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme.

6 COM(2022) 357 final.

7 https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14080-8th-Environment-Action-Programme-Mid-term-Review_sk.

Je však potrebné ďalšie úsilie, aby bolo možné prejsť na udržateľnú výrobu a spotrebu. To si bude okrem iného vyžadovať, aby sa spoločne s príslušnými zainteresovanými stranami preskúmali vhodné alternatívy vo všetkých kľúčových hospodárskych odvetviach, čím sa zároveň môže zabezpečiť konkurencieschopnosť EÚ. Spotreba v EÚ má za následok vplyvy, ktoré stále prekračujú určité možnosti našej planéty. Okrem toho, hoci sa v posledných rokoch dosiahli významné úspechy, ku ktorým patrí napríklad veľká miera využívania energie z obnoviteľných zdrojov a nižšia závislosť od fosílnych zdrojov, EÚ by mohla ďalej znižovať využívanie surovín a fosílnych zdrojov. Tým by sa prispelo k zníženiu znečistenia ovzdušia, vody a pôdy, ako aj straty biodiverzity, a popritom by sa zmiernil tlak na ekosystémy a hodnotové reťazce.

Preto je mimoriadne dôležité **prijímať a plne realizovať ambiciózne opatrenia v rámci Európskej zelenej dohody, ktoré sa uvádzajú v 8. environmentálnom akčnom programe**, čím sa dosiahne skutočný vplyv v praxi a dlhodobá odolnosť hospodárstva a spoločnosti EÚ.

2. POKROK PRI PLNENÍ PRIORITNÝCH CIEĽOV

2.1. Rýchle a predvídateľné zníženie emisií skleníkových plynov a posilnenie prirodzených záchytov uhlíka

Zmena klímy sa zrýchľuje a nepriaznivo vplýva na ľudí, prírodu a ekonomiky v EÚ aj na celom svete.

EÚ dosiahla slušný pokrok pri plnení cieľa znižovania čistých emisií skleníkových plynov. Musí však urobiť viac, aby dosiahla cieľ v oblasti odstraňovania čistých emisií skleníkových plynov záchytmi uhlíka v sektore využívania pôdy, zmeny vo využívaní pôdy a lesného hospodárstva (sektor LULUCF). Trendy v tomto sektore sú v EÚ negatívne, záchyty uhlíka klesajú a v niektorých členských štátoch sa v odvetví využívania pôdy emisie namiesto odstraňovania produkujú.

Celkovo z údajov za rok 2022 vyplýva, že **čisté domáce emisie skleníkových plynov v EÚ** (s výnimkou medzinárodného letectva) **stabilne klesajú**, pričom v roku 2022 sa znížili o 32,5 % (v porovnaní s rokom 1990)[8]. Na dosiahnutie cieľa EÚ v oblasti zníženia emisií skleníkových plynov do roku 2030 (aspoň –55 % v porovnaní s rokom 1990) a klimatickej neutrality do roku 2050 **je potrebné zintenzívniť tempo znižovania emisií, aby sa dospelo k takmer trojnásobnej miere priemerného ročného zníženia** dosiahnutého za posledných desať rokov. V porovnaní s minulým úsilím znižovať emisie je najvýraznejšie zníženie emisií potrebné v budovách a v sektore dopravy, kde je tempo dekarbonizácie pomalé či dokonca sa vývoj znižovania hýbe opačným smerom.

Na **dosiahnutie cieľa v oblasti odstraňovania čistých emisií skleníkových plynov záchytmi uhlíka v sektore LULUCF** je mimoriadne dôležité významné zvýšenie objemu odstraňovania uhlíka**.**

[8] COM(2023) 653 final.

V európskom právnom predpise v oblasti klímy, ktorý prijala v roku 2021, stanovila EÚ právne záväzný cieľ na dosiahnutie **klimatickej neutrality a odolnosti do roku 2050**[9]. V európskom právnom predpise v oblasti klímy sa okrem toho stanovuje aj predbežný cieľ domáceho zníženia čistých emisií skleníkových plynov (emisií po odpočítaní odstránení) v objeme aspoň 55 % do roku 2030 v porovnaní s úrovňami z roka 1990.

Balíkom opatrení **Fit for 55**[10] sa EÚ vydáva na cestu k dosiahnutiu svojich cieľov v oblasti klímy spravodlivým, nákladovo efektívnym a konkurencieschopným spôsobom. EÚ prijala väčšinu kľúčových návrhov v balíku[11], ktorým sa po jeho úplnej realizácii zabezpečí, že EÚ splní svoj aktualizovaný cieľ v oblasti čistých emisií skleníkových plynov do roku 2030. **Revidovaný systém obchodovania s emisiami EÚ je** v súčasnosti ambicióznejší a zabezpečí sa ním zníženie emisií do roku 2030 o 62 % v porovnaní s úrovňami z roka 2005, pričom je rozšírený už aj na medzinárodnú námornú dopravu. Nový samostatný systém obchodovania s emisiami sa bude uplatňovať na emisie skleníkových plynov zo spaľovania palív v cestnej doprave a z budov a na emisie v odvetviach s nízkymi emisiami (ETS2)[12], pričom do roku 2030 sa v jeho rámci emisie znížia o 42 % v porovnaní s rokom 2005.

EÚ sa rozhodla **v revidovaných cieľoch na rok 2030 každému členskému štátu** zvýšiť celkový cieľ zníženia emisií stanovený podľa **nariadenia o spoločnom úsilí**[13]**,** ktoré sa týka emisií skleníkových plynov z vnútroštátnej dopravy (s výnimkou CO_2 z leteckej dopravy), budov, poľnohospodárstva, malých odvetví a odpadu, a to z 29 % na 40 % do roku 2030 v porovnaní s rokom 2005.

V **novom nariadení o LULUCF**[14] sa stanovuje cieľ na úrovni EÚ spočívajúci v čistom odstránení 310 Mt ekvivalentu CO_2 do roku 2030.

V rokoch 2022 a 2023 Komisia predložila ďalšie návrhy na zrýchlenie spravodlivej a inkluzívnej transformácie na klimatickú neutralitu. Parlament a Rada napríklad dosiahli dohodu o revidovanom nariadení o fluórovaných skleníkových plynoch[15], pomocou ktorej sa viac znížia emisie z týchto veľmi silných skleníkových plynov. Komisia navrhla ambicióznejšie ciele znižovania emisií pre ťažké úžitkové vozidlá[16]. Takisto predložila plán REPowerEU[17] so špecifickými opatreniami na zníženie energetickej závislosti EÚ od ruských fosílnych palív a nové opatrenia na zrýchlenie realizácie Európskej zelenej dohody, pričom

9 Nariadenie (EÚ) 2021/1119.

10 COM(2021) 550 final.

11 Obsahuje revidovanú smernicu o EU ETS, nový systém ETS pre budovy, cestnú dopravu a palivá, trhovú stabilizačnú rezervu, nariadenie o spoločnom úsilí, normy CO_2 pre automobily a dodávky, nariadenie o využívaní pôdy, zmenách vo využívaní pôdy a lesnom hospodárstve, mechanizmus uhlíkovej kompenzácie na hraniciach, zriadenie Sociálno-klimatického fondu, iniciatívu FuelEU Maritime, nariadenie o infraštruktúre pre alternatívne palivá (AFIR), iniciatívu ReFuelEU Aviation, smernicu o energetickej efektívnosti a smernicu o energii z obnoviteľných zdrojov. Na dosiahnutie dohody čaká už len navrhovaná revidovaná smernica o zdaňovaní energie.

12 Smernica (EÚ) 2023/959, ktorou sa mení smernica 2003/87/ES.

13 Nariadenie (EÚ) 2023/857.

14 Nariadenie (EÚ) 2023/839.

15 COM(2022) 150 final.

16 COM(2023) 88 final.

17 COM(2022) 230 final.

vychádzala z balíka Fit for 55. V záujme posilnenia otvorenej strategickej autonómie a konkurencieschopnosti EÚ a podpory inovácií, najmä v oblasti zelených technológií, a zabezpečenia bezproblémovej transformácie v súvislosti s klímou Komisia predložila Priemyselný plán Zelenej dohody. Na dosiahnutie týchto cieľov sú najdôležitejšie dva právne predpisy: akt o emisne neutrálnom priemysle a akt o kritických surovinách[18].

Odstraňovanie uhlíka bude potrebné na to, aby EÚ dosiahla do roku 2050 klimatickú neutralitu a potom prešla na záporné emisie, čím sa minimalizuje kumulatívny rozpočet EÚ na emisie skleníkových plynov[19]. Na zabezpečenie vysokokvalitného odstraňovania uhlíka osvedčeného EÚ Komisia navrhla regulačný rámec pre **osvedčovanie odstránenia uhlíka**[20]. Cieľom je zaviesť transparentný a dôveryhodný rámec riadenia, a to aj na vypracovanie metodík osvedčovania, ktorým sa podporia ďalšie investície do činností odstraňovania uhlíka a zintenzívni ich využívanie. Komisia vo februári 2024 vydala oznámenie o priemyselnom riadení uhlíka, ktorým podporila opatrenie EÚ na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050 a záporných emisií po tomto dátume.

V stratégiách týkajúcich sa **biodiverzity, pôdy a lesného hospodárstva** EÚ stanovuje ambiciózne ciele ochrany ekosystémov, najmä ekosystémov bohatých na uhlík. Právny predpis o obnove prírody[21] prispeje k **obnove degradovaných ekosystémov, a to najmä tých, ktoré majú veľký potenciál zachytávania a ukladania uhlíka**, ako sú lesy, rašeliniská a mokrade. Opatrenie na zmiernenie zmeny klímy podporí aj záväzok EÚ vysadiť do roku 2030 aspoň **tri miliardy ďalších stromov**. Nariadenie o **výrobkoch, ktoré nespôsobujú odlesňovanie**[22], ktorým sa zabezpečí, aby spotreba a výroba v EÚ neprispievali k odlesňovaniu, je ďalším dôležitým nástrojom v boji proti zmene klímy a zastavení straty biodiverzity.

Kľúčovými prvkami sú **úplné vykonanie** balíka Fit for 55 a mobilizácia **dostatočných investícií** (pozri oddiel 3.2). V prípade niektorých členských štátov pokrok nedosahuje úroveň opatrenia požadovaného na plnenie dlhodobých cieľov v oblasti klímy.

Z informácií uvedených v návrhu **aktualizovaných národných energetických a klimatických plánov** (NEKP) vyplýva, že podľa odhadov by do roku 2030 mali byť čisté emisie skleníkových plynov o 51 % nižšie ako v roku 1990[23], čo je o štyri percentuálne body menej ako 55 % cieľ stanovený v právnom predpise v oblasti klímy. Pri tomto odhade sa využíva strop uložený na prínos odvetvia LULUCF k cieľu balíka Fit for 55, ktorý bol stanovený na úrovni 225 Mt ekvivalentu CO_2. Pripočítanie prínosu sektora LULUCF nad úrovňou tohto stropu by viedlo k celkovému zníženiu emisií o 51,7 %. Očakáva sa, že trajektóriou identifikovanou v návrhoch aktualizovaných predpovedí v rámci NEKP sa

18 Ďalšie informácie sa nachádzajú v správe o pokroku opatrení v oblasti klímy za rok 2023.

19 ESABCC (2023), vedecké odporúčania na určenie celoúnijného cieľa v oblasti klímy do roku 2040 a rozpočtu týkajúceho sa skleníkových plynov na roky 2030 – 2050, DOI: 10.2800/609405.

20 COM(2022) 672 final.

21 COM(2022) 304 final.

22 Nariadenie (EÚ) 2023/1115.

23 Čisté celkové emisie skleníkových plynov vrátane sektora LULUCF a bez medzinárodnej dopravy.

nedosiahne klimatická neutralita v roku 2050[24]. Hoci emisie v EÚ klesli od roku 1990 o 32,5 %[25], analýza projekcie emisií v návrhoch aktualizovaných NEKP poukazuje na potrebu zrýchlenia tempa. Návrhy aktualizovaných NEKP nás približujú k splneniu cieľov EÚ do roku 2030, je však jednoznačne potrebné vyvinúť ďalšie úsilie na urýchlenie vykonávania dohodnutých právnych predpisov Fit for 55. Členské štáty v súčasnosti aktualizujú svoje plány do júna 2024 a zvažujú, ako posilniť politiky a investície na dosiahnutie cieľa zníženia čistých emisií skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 %.

Vo februári 2024 vydala Komisia na základe požiadavky európskeho právneho predpisu v oblasti klímy oznámenie a podrobné posúdenie vplyvu týkajúce sa **cieľa EÚ v oblasti klímy na rok 2040**, s cieľom určiť cestu od dohodnutého predbežného cieľa na rok 2030 k cieľu dosiahnutia **klimatickej neutrality do roku 2050**. Cieľ na rok 2040 zabezpečí rozhodovacím subjektom a investorom predvídateľnosť, čím sa zachová smerovanie EÚ ku klimatickej neutralite a podporí plnenie cieľov na rok 2030. Takisto sa tým vyšle silný signál partnerom EÚ na celom svete o potrebe zintenzívniť celosvetové opatrenia v oblasti klímy.

Oznámením Komisie sa začína dialóg so zainteresovanými stranami o ceste do roku 2040. O tom, či sa predloží legislatívny návrh na zmenu európskeho právneho predpisu v oblasti klímy tak, aby obsahoval tento cieľ, ako aj rámec politiky na obdobie po roku 2030, rozhodne budúca Komisia. Dohodnutý cieľ bude predstavovať základ nového vnútroštátne stanoveného príspevku EÚ, ktorý musia všetky zmluvné strany Parížskej dohody predložiť v roku 2025.

2.2. Posilnenie a zohľadňovanie adaptácie na zmenu klímy vrátane ekosystémových prístupov

V posledných hodnotiacich správach Medzivládneho panela o zmene klímy sa predpokladá, že extrémne výkyvy počasia a klimatických javov, akými sú záplavy, suchá a vlny horúčav, budú čoraz častejšie a závažnejšie. Bude k nim dochádzať aj v prípade najlepšieho scenára rýchleho a prudkého celosvetového zníženia emisií skleníkových plynov na účely plnenia cieľov Parížskej dohody.

Vplyvy zmeny klímy na ekosystémy, sociálno-ekonomické odvetvia a zdravie a kvalitu života ľudí sa už pociťujú.

Výkyvy počasia a klimatických javov v Európe priniesli v rokoch 1980 až 2020 **vysoký počet ľudských obetí**, podľa odhadov od 85 000 do 145 000[26], väčšinou v dôsledku vĺn horúčav. Odhaduje sa, že v roku 2022 vlny horúčav spôsobili viac ako 60 000 zbytočných úmrtí, pričom tento údaj bol prekonaný vlnami horúčav z roku 2003, ktoré spôsobili 70 000 úmrtí[27]. Vplyvy

[24] V správe o pokroku opatrení v oblasti klímy za rok 2023 sa odhaduje, že členské štáty EÚ stále potrebujú prijať dodatočné zmierňujúce opatrenia na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050, a to s cieľom odstrániť približne 1 600 miliónov ton ekvivalentu CO_2 (alebo 34 percentuálnych bodov). Údaje uvedené v NEKP sú v súlade s uvedeným zistením.

[25] Správa o pokroku opatrení v oblasti klímy za rok 2023 [COM(2023) 653 final].

[26] V závislosti od zdrojov údajov (NatCatSERVICE a CATDAT). Pozri https://www.eea.europa.eu/publications/economic-losses-and-fatalities-from.

[27] *Heat-related mortality in Europe during the summer of 2022* (Úmrtnosť spôsobená horúčavami v Európe v lete 2022) | Nature Medicine.

zmeny klímy sa týkajú všetkých regiónov a sociálno-ekonomických kategórií, nie však rovnako, pretože uvedeným hrozbám sú oveľa viac vystavené zraniteľné domácnosti.

Hospodárske straty v dôsledku extrémnych výkyvov počasia a klimatických javov sa zvyšujú a **v roku 2022 dosiahli výšku 52,3 miliardy EUR**, pričom najväčší podiel na nich majú záplavy (40 %).

Od roku 2000 do roku 2022 sa v EÚ zväčšila plocha **oblastí postihnutých suchom**[28]. V roku 2022 sa plocha, na ktorej utrpela vegetačná produktivita, zväčšila päťnásobne v porovnaní s priemerom v uvedenom období. Napríklad v Belgicku, Luxembursku a Slovinsku bolo v uvedenom roku postihnutých suchom viac ako 50 % oblastí s vegetáciou, pričom dlhodobý priemer je menej ako 10 %. Druhým extrémom je Írsko, ktoré nezaznamenalo žiadny zistiteľný vplyv. Sucho poškodzuje schopnosť ekosystémov ukladať uhlík, zvládať vplyv následných záplav, prispievať k výrobe potravín a poskytovať celý rad ďalších výhod. Vlny horúčav by sa mali podľa projekcií v budúcnosti zintenzívňovať, pričom kontinentálne a stredozemské regióny by mali zaznamenávať menej letných zrážok. Budovanie odolnosti prostredníctvom postupov obhospodarovania pôdy sa preto stáva čoraz naliehavejším.

V **stratégii EÚ z roku 2021 pre adaptáciu na zmenu klímy**[29] sa stanovuje vízia EÚ, ktorá sa do roku 2050 stane odolnou proti zmene klímy a bude plne pripravená na zvládanie nevyhnutných a už viditeľných vplyvov zmeny klímy.

V **európskom právnom predpise v oblasti klímy sa stanovuje povinnosť** EÚ a jej členských štátov dosahovať neustály pokrok v oblasti znižovania zraniteľnosti voči klimatickým vplyvom, čím sa zvyšuje odolnosť a buduje adaptívna kapacita. Komisia vydala v decembri 2023 posúdenie podľa európskeho právneho predpisu v oblasti klímy. Takmer všetky členské štáty EÚ vypracúvajú **posúdenia rizík v oblasti klímy**, ale len niekoľko z nich predkladá spoľahlivé komplexné posúdenia rizík v oblasti klímy v rámci viac ako piatich odvetví. Za oblasti/odvetvia politík, ktoré sú v Európe najviac ovplyvnené klimatickými hrozbami, sa považujú zdravie, poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, biodiverzita, energetika a hospodárenie s vodami. Všetky členské štáty majú zavedené **národné adaptačné stratégie** a/alebo **plány**. Komisia vydala nový **súbor usmernení na pomoc členským štátom** pri ich aktualizovaní a vykonávaní.

Osem členských štátov začlenilo prvky adaptačnej politiky do svojich **vnútroštátnych právnych rámcov**. Mechanizmy monitorovania, podávania správ a hodnotenia chýbajú vo viacerých členských štátoch. **Riešenia blízke prírode** sú zahrnuté len v obmedzenej miere na strategickej úrovni a prostredníctvom politických dokumentov, najmä v odvetvových stratégiách a plánoch. Pre množstvo členských štátov predstavuje naďalej výzvu posúdenie **nákladov na adaptáciu** a ich plánom a stratégiám často chýbajú osobitné rozpočty alebo finančné toky na realizáciu plánov.

Zároveň prebieha rozsiahle opatrenie na realizáciu adaptačnej stratégie EÚ z roku 2021. Súdržnosť politík sa zlepšila úsilím o **zohľadnenie opatrení zameraných na adaptáciu**

[28] EEA, 04 – *Drought impact on ecosystems in Europe* (Vplyv sucha na ekosystémy v Európe) – ukazovateľ – Európska environmentálna agentúra (europa.eu).

[29] COM(2021) 82 final.

v iných politikách EÚ, napríklad politikách v oblasti zdravia. Všeobecnejšie možno uviesť, že sa dosiahol pokrok pri zvyšovaní informovanosti o klimatických vplyvoch a potrebe pripraviť sa na ne[30].

V marci 2024 Komisia vydala **oznámenie o riadení klimatických rizík EÚ** vychádzajúce z dôkazov uvedených vo vedeckej správe o posúdení európskych klimatických rizík a z iných zdrojov. V oznámení sa uvádzajú oblasti opatrení, v ktorých je na účinnú ochranu občanov a našich ekonomík potrebná postupná zmena. Takisto sa v ňom zdôrazňuje európska pridaná hodnota podporných opatrení na vnútroštátnej aj súkromnej úrovni právomocí a zodpovednosti za riziko.

2.3. Čisté obehové hospodárstvo

Obehové hospodárstvo má potenciál znižovať uhlíkové emisie, tlak na prírodné zdroje a biodiverzitu a zmierňovať znečistenie. Európe môže pomôcť posilniť produktivitu zdrojov až o 3 % ročne a dosiahnuť cieľ klimatickej neutrality do roku 2050. Modely obehového hospodárstva môžu podporiť aj dlhodobú konkurencieschopnosť hospodárstva EÚ, zvýšiť jeho odolnosť a zaistiť bezpečnosť dodávok[31].

EÚ už má k dispozícii riadny legislatívny rámec na zrýchlenie prechodu **na obehové hospodárstvo**. Právne predpisy však nadobúdajú účinnosť až o určitý čas. Na realizáciu tohto rámca riešenia negatívnych dôsledkov spotreby surovín na životné prostredie a neudržateľných trendov v oblasti tvorby odpadu zaznamenaných za posledné desaťročie v EÚ je potrebné koordinované opatrenie. Na prerušenie väzieb medzi rastom a využívaním prírodných zdrojov bude nevyhnutné posilnenie opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých odvetviach, aby sa zabezpečilo udržateľné využívanie surovín a zvýšila odolnosť a bezpečnosť dodávok.

V roku 2022 predstavovala **surovinová stopa** EÚ 14,8 ton na obyvateľa, čo je 6 % **zvýšenie za posledných desať rokov**. Väčšinu surovín tvoria nerudné suroviny pochádzajúce zo stavebných činností, v prípade ktorých sa zaznamenal najvyšší nárast využívania (+22 %)[32].

Celková **tvorba odpadu** v EÚ v prípade všetkých hospodárskych činností a domácností za posledných desať rokov **klesla takmer o 3 %** a v roku 2020 dosiahla 4,8 tony na obyvateľa, z čoho vyplýva mierne prerušenie väzieb na HDP. Odpad z obalov, najmä plastových, sa však v EÚ za posledných desať rokov zvýšil o viac ako 20 % a v roku 2021 dosiahol 36 kg odpadu z plastových obalov na obyvateľa[33]. V EÚ sa recykluje a zhodnocuje viac odpadu, ale v roku

30 Pozri napríklad Európsky atlas rizík sucha a Európsku databázu vplyvov sucha, Zobrazovač záplav a sendaiský rámec pre znižovanie rizika katastrof – preskúmanie v polovici trvania z roku 2023, na stránke https://data.europa.eu/doi/10.2795/151300:

31 *Growth Within: A Circular Economy Vision For a Competitive Europe* (Vnútorný rast: vízia obehového hospodárstva pre konkurencieschopnú Európu); McKinsey Centre for Business and Environment & Ellen Macarthur Foundation; jún 2015. Podľa oznámenia Dlhodobá konkurencieschopnosť EÚ: výhľad na obdobie po roku 2030, COM(2023) 168 final.

32 Súbor údajov Eurostatu (cei_pc020).

33 Súbor údajov Eurostatu (cei_pc050).

2022 sa do hospodárstva v podobe recyklovaného materiálu vrátil len obmedzený objem surovín (približne 11,5 %)[34].

Vďaka tomu, že od roku 2000 sa **produktivita zdrojov zvýšila** približne o 35 %[35], sa objem skleníkových plynov v EÚ pochádzajúcich z výroby znížil v rokoch 2008 – 2021 približne o 25 %, z čoho vyplýva, že prechod na obehové hospodárstvo zohráva významnú úlohu na ceste ku klimatickej neutralite[36].

Akčný plán z roku 2020 pre obehové hospodárstvo[37] sa zameriava na prerušenie väzieb medzi hospodárskym rastom a využívaním zdrojov, ako aj na znižovanie našej stopy spotreby, zdvojnásobenie miery obehového využívania surovín, významné zníženie celkových objemov odpadu a zníženie objemu zvyškového (nerecyklovaného) komunálneho odpadu na polovicu.

Komisia predložila všetkých **35 opatrení oznámených v akčnom pláne**. V prelomovom rámci politickej iniciatívy zameranej na prístup životného cyklu zo smernice o ekodizajne a celkovo vychádza z **nariadenia o ekodizajne udržateľných výrobkov**[38], sa rozširuje rámec na stanovenie požiadaviek výkonu a informácie, a to aj o udeľovanie **digitálneho pasu výrobku** širšiemu sortimentu výrobkov. Mimoriadne dôležité bude vykonávanie tohto nariadenia v priebehu nasledujúcich rokov, aby sa obehové a udržateľné výrobky stali normou. **Smernica o posilnení postavenia spotrebiteľov**[39] a návrh **smernice o tvrdeniach týkajúcich sa životného prostredia**[40] pomôžu spotrebiteľom pri výbere, pretože sa v nich bude umožňovať bez zavádzania rozpoznávať udržateľné výrobky pri nakupovaní.

Spustili sa aj nové iniciatívy na riešenie environmentálnych obáv týkajúcich sa výroby a spotreby textílií, ktoré vychádzajú zo **stratégie EÚ v oblasti udržateľných a obehových textílií**. Ďalšími **prevratnými iniciatívami** sú **nariadenie o batériách**[41], návrh nariadenia o **obaloch a odpade z obalov**[42] a návrh nariadenia o **navrhovaní vozidiel a o nakladaní s vozidlami po skončení životnosti**[43].

Komisia zrevidovala kľúčové právne predpisy o odpade vrátane **nariadenia o preprave odpadu**[44] a aktualizovala obmedzenia **perzistentných organických látok** v odpade[45]. Takisto navrhla cielenú revíziu rámcovej smernice o odpade na nakladanie s **potravinovým a textilným odpadom**[46] s osobitným dôrazom na predchádzanie tvorbe odpadu a rozšírenie rozsahu rozšírenej zodpovednosti výrobcov.

34 Súbor údajov Eurostatu (cei_srm030).
35 Súbor údajov Eurostatu (cei_pc030).
36 Súbor údajov Eurostatu (cei_gsr011).
37 COM(2020) 98 final.
38 COM(2022) 142 final.
39 COM(2022) 143 final.
40 COM(2023) 166 final.
41 Nariadenie (EÚ) 2023/1542.
42 COM(2022) 677 final.
43 COM(2023) 451 final.
44 COM(2021) 709 final.
45 Nariadenie (EÚ) 2022/2400 o perzistentných organických látkach.
46 COM(2023) 420 final.

Komisia začala realizovať iniciatívy na zníženie znečistenia plastmi vrátane opatrení na predchádzanie **uvoľňovaniu mikroplastov**[47] do životného prostredia, najmä návrh na **odstraňovanie znečistenia pochádzajúceho z úniku granulátov** a **obmedzovanie zámerne pridávaných mikroplastov**. Okrem toho predložila nový politický rámec **pre bioplasty a biologicky rozložiteľné a kompostovateľné plasty**[48] a dosiahla pokrok pri vykonávaní opatrení na zníženie miery využívania **jednorazových plastov**. Na medzinárodnej úrovni prebiehajú rokovania o novej globálnej zmluve o znečisťovaní plastmi.

Zásady obehovosti sa **uplatňujú vo všetkých politikách EÚ**, napríklad v európskom sociálnom akčnom pláne, vlne obnovy, výskume a inováciách. Obehovosť je okrem toho jadrom aktu o kritických surovinách[49], ktorý prispieva k priemyselnému plánu Európskej zelenej dohody. Ďalej je v centre odvetvových spôsobov transformácie na dekarbonizáciu európskeho priemyslu a predstavuje kľúčový predpoklad na dosiahnutie zámerov iných prioritných cieľov 8. environmentálneho akčného programu.

Tvorcovia politík, podniky, subjekty verejného sektora a verejnosť sa zapájajú do iniciatív v oblasti obehového hospodárstva už viac ako 10 rokov prostredníctvom Európskej platformy pre obehové hospodárstvo. Doposiaľ prijalo stratégie, akčné plány alebo plány týkajúce sa obehového hospodárstva 23 členských štátov.

EÚ založila a podporovala Globálnu alianciu pre obehové hospodárstvo a efektívne využívanie zdrojov s cieľom zrýchliť **globálnu transformáciu**.

Očakáva sa, že opatrenia ako efektívnejšie využívanie zdrojov vo výrobe, predĺženie životnosti výrobkov alebo nahrádzanie prvotných surovín menej uhlíkovo náročnými recyklátmi môžu prispieť ku klimatickým cieľom EÚ do roku 2050 na úrovni 20 – 25 %. Uskutočňuje sa aj opatrenie na preskúmanie synergií medzi obehovým hospodárstvom a udržateľným biohospodárstvom.

Optimalizáciou využívania surovín sa významne znižuje **závislosť od dovážaných surovín.** V EÚ tvoria približne 23 % dovážané suroviny[50], a to predovšetkým fosílne palivá (71 % dovozu) a kritické suroviny (ako kobalt a kremík) potrebné pre zelenú a digitálnu transformáciu[51].

Financovanie zelenej transformácie si vyžaduje silné partnerstvá s členskými štátmi a podnikmi vyhovujúce kritériám EÚ a **cielené investície**, pri ktorých je taxonómia EÚ základným referenčným bodom na mobilizáciu a riadenie udržateľných financií. Ďalšie využívanie **trhovo orientovaných nástrojov** a **zeleného verejného obstarávania** na úrovni EÚ aj na vnútroštátnej úrovni by mohlo prispieť k tomu, aby sa udržateľné výrobky stali normou.

47 COM(2023) 645 final a akt Komisie C(2023) 6419.
48 COM(2022) 682 final.
49 COM(2023) 160.
50 Súbor údajov Eurostatu (cei_gsr030).
51 Súbor údajov Eurostatu (cei_gsr020).

Postupne dochádza ku **globálnemu zosúlaďovaniu chápania a programu** obehového hospodárstva. Keďže **viacstranný mechanizmus by zrýchlil globálnu transformáciu,** EÚ bude naďalej podporovať holistický prístup OSN k udržateľnej spotrebe a výrobe.

2.4. Nulové znečistenie na zabezpečenie netoxického prostredia

Znečistenie patrí k hlavným príčinám duševných a fyzických chorôb a okrem toho vedie k predčasným úmrtiam. Ohrozuje kvalitu života a zdravie ľudí a pre spoločnosť predstavuje hospodárske náklady. Patrí tiež k piatim hlavným spúšťačom straty biodiverzity, keďže znižuje schopnosť ekosystémov poskytovať služby ako sekvestrácia uhlíka a dekontaminácia.

Položili sa základy na dosiahnutie cieľov **nulového znečistenia** na rok 2030, ale ich skutočné dosiahnutie si vyžaduje stabilný pokrok v najrôznejších oblastiach od znečisťovania ovzdušia, v ktorom už k pokroku dochádza, až po znečistenie vôd, morí a pôdy, v ktorých sú potrebné ďalšie opatrenia. Z najnovších prognóz agentúry EEA[52] vyplýva, že EÚ je na ceste dosiahnuť do roku 2030 cieľ **zníženia počtu predčasných úmrtí** v dôsledku vystavenia jemným tuhým časticiam o 55 %, nie však cieľ znížiť do roku 2030 mieru **vystavenia hluku dopravy** o 30 %. Bude veľmi náročné dosiahnuť cieľ zníženia strát živín do podzemnej vody aspoň o 50 %. Veľkým mnohostranným problémom naďalej zostáva aj plastový odpad v moriach.

V roku 2021 došlo v EÚ v dôsledku tuhých jemných častíc k 253 000 predčasným úmrtiam, čo je 41 % pokles od roku 2005[53]. V období 2016 – 2019[54] bolo 14,1 % staníc na monitorovanie podzemnej vody v EÚ znečistených dusičnanmi, ktorých priemerná ročná koncentrácia prekračovala prahovú hodnotu o 50 mg NO/l, čiže takmer o jeden percentuálny bod v porovnaní s predchádzajúcim obdobím.

Približne dve tretiny poľnohospodárskej pôdy v EÚ sú postihnuté eróziou, stratou organického uhlíka, prekračovaním rovnováhy živín (dusíka), zhutňovaním alebo druhotnou salinizáciou[55]. Celkovo platí, že hoci predaj pesticídov sa neznižuje, riziko súvisiace s ich používaním áno a takisto sa postupne znižuje predaj nebezpečnejších pesticídov (dostupných náhrad)[56].

Cieľ dosiahnuť nulové znečistenie na zabezpečenie netoxického prostredia sa rozšíril **z riešenia bodových zdrojov znečistenia na systematický prístup k tlakom na životné prostredie** s jednoznačnými prepojeniami na priemysel a iné hospodárske odvetvia.

---

52 EEA 07-*Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in Europe* (Predčasné úmrtia v dôsledku vystavenia jemným tuhým časticiam v Európe) – ukazovateľ – Európska environmentálna agentúra (europa.eu) a COM(2022) 674.

53 EEA: 07-*Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in* Europe (Predčasné úmrtia v dôsledku vystavenia jemným tuhým časticiam v Európe) – ukazovateľ – Európska environmentálna agentúra (europa.eu).

54 COM(2021) 1000 final.

55 COM(2023) 416 final.

56 Zdroj: Štatistiky | Eurostat (europa.eu); trends eu – Európska komisia (europa.eu).

EÚ má prvýkrát **integrovaný a komplexný akčný plán nulového znečistenia**[57] **na zníženie znečistenia ovzdušia, vody a pôdy** na úrovne, ktoré už nie sú škodlivé pre zdravie a prírodné ekosystémy.

Doposiaľ bola dokončená alebo je v pokročilom štádiu realizácie väčšina hlavných iniciatív a opatrení (viac ako 75 %) oznámených v akčnom pláne nulového znečistenia[58]. Právne predpisy EÚ boli zrevidované tak, aby sa **rozšírením rozsahu ich pôsobnosti na ďalšie činnosti znečisťovania zvýšila úroveň ambície**, čo je napríklad prípad zrevidovaných právnych predpisov **o priemyselných emisiách** [59]a **čistení komunálnych odpadových vôd**[60], alebo tak, aby sa **pravidlá EÚ** týkajúce sa kvality ovzdušia[61] a znečisťujúcich látok vo vodách[62] **prispôsobili vedecky stanoveným úrovniam.** Vôbec prvýkrát bude mať **pôda**[63] podobnú úroveň ochrany ako ostatné ekosystémy, a to vďaka návrhu právneho predpisu Komisie o monitorovaní pôdy.

V stratégii **Chemikálie – stratégia udržateľnosti**[64], ktorá dopĺňa akčný plán nulového znečistenia, sa stanovuje jednoznačná hierarchia, podľa ktorej by vždy malo byť prioritou **predchádzanie znečisteniu**. S týmto cieľom bolo prijaté odporúčanie, na základe ktorého by sa chemické látky mali stať **inherentne bezpečnými a udržateľnými**, zatiaľ čo v **nariadení o klasifikácii, označovaní a balení**[65] sa sprehľadní označovanie nebezpečných chemických látok, a to aj na účely online predaja. Komisia navrhla zjednodušenie procesov nakladania s chemickými látkami s cieľom splniť záväzok **„jedna látka, jedno hodnotenie“** prijatý v Európskej zelenej dohode[66]. Okrem toho navrhla aj revíziu **nariadenia o ortuti**[67] s cieľom ďalej obmedziť posledné spôsoby využívania ortuti v EÚ: vo februári 2023 Rada a Európsky parlament dosiahli predbežnú politickú dohodu[68].

Súdržnosť politík sa zlepšila po začlenení opatrenia na predchádzanie znečisťovaniu a znižovanie znečisťovania do ďalších stratégií Európskej zelenej dohody a zlepšení **podporného rámca.** Najnovšie prídavky do taxonómie EÚ platné od začiatku roka 2024 sa týkajú činností v oblasti predchádzania znečisteniu, jeho kontroly a znižovania prostredníctvom udržateľných vodohospodárskych investícií, ako aj ďalších činností na plnenie environmentálnych cieľov nariadenia o taxonómii[69]. Finančné nástroje EÚ podporujú opatrenia nulového znečistenia v mnohých oblastiach. Začleňovanie hľadiska klímy do viacročného rozpočtu EÚ a plánov obnovy a odolnosti prispelo k zvýšeniu podpory na

57 COM(2021) 400 final.
58 Monitor opatrení v oblasti nulového znečistenia.
59 COM(2022) 156 final/3.
60 COM(2022) 541 final.
61 COM(2022) 542 final.
62 COM(2022) 540.
63 COM(2023) 416 final.
64 COM(2020) 667 final.
65 COM(2022) 748 final.
66 Obsahovala návrhy troch právnych predpisov, o tokoch údajov o chemikáliách [COM(2023) 779], o prerozdelení práce týkajúcej sa chemikálií medzi agentúry EÚ [COM(2023) 783] a o zmene smernice o nebezpečných látkach v elektrických a elektronických zariadeniach [COM(2023) 781].
67 COM(2023) 395 final.
68 Tlačová správa.
69 Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2023/2486.

opatrenia na zlepšovanie kvality ovzdušia. Na zlepšenie **vedomostnej základne** Komisia predložila prvú správu o monitorovaní a výhľade nulového znečistenia a súvisiace výskumné a inovačné činnosti v rámci programu Horizont Európa.

Na dosiahnutie cieľov na rok 2030 je kľúčové rýchle **vykonanie existujúcich alebo navrhovaných opatrení** na miestnej, vnútroštátnej, cezhraničnej a globálnej úrovni. Cieľ nulového znečistenia je možné dosiahnuť iba v spojení s cieľmi EÚ v oblasti klimatickej neutrality, ochrany biodiverzity a prechodu na čisté obehové hospodárstvo. Dôležité je aj uplatňovanie nulového znečistenia v iných oblastiach politík. Odkrývanie vzťahov medzi **znečistením, zdravím ľudí a nerovnosťou** je nevyhnutným predpokladom posilnenia verejnej podpory pre politické reakcie na riešenie príčin znečistenia. Mimoriadne dôležité je uplatňovať **zásadu „znečisťovateľ platí“** aj v ostatných odvetvových politikách, aby sa dosiahli spravodlivé a efektívne politiky vychádzajúce zo skúseností s opatreniami, ktoré dobre fungujú, akým je napríklad zmena, ktorou sa začleňuje zodpovednosť výrobcu do smernice o čistení komunálnych odpadových vôd[70].

Účinné vykonávanie právnych predpisov si vyžaduje ďalšie **začlenenie analýzy údajov** do údajov o životnom prostredí a verejnom zdraví, ako aj integrovanú a geolokalizovanú vizualizáciu vplyvov znečistenia[71]. To by malo byť spojené s podporným opatrením, najmä investíciami a cenovými signálmi, a opatrením na podporu zručností, výskumu, inovácií a digitalizácie zameraným na riešenia v oblasti nulového znečistenia. V rámci hlavných iniciatív z akčného plánu nulového znečistenia, najmä tých, ktoré sa týkajú mestských a regionálnych politík, sa už začali integrovať analýzy údajov a budú sa môcť ďalej rozpracúvať. Komisia sa bude spoločne s agentúrou EEA usilovať o lepšiu výmenu a použitie najnovších dostupných údajov v ďalšej **správe** o monitorovaní a **výhľade** nulového znečistenia, ktorej uverejnenie sa očakáva na konci roka 2024.

2.5. Ochrana, zachovanie a obnova biodiverzity

Neustála strata prírody a biodiverzity do veľkej miery ohrozuje ekosystémové služby, od ktorých všetci závisíme. Príroda poskytuje potraviny, čistú vodu, prispieva k predchádzaniu záplavám, čistí ovzdušie, opeľuje plodiny, ukladá oxid uhličitý a pomáha nám adaptovať sa na zmenu klímy.

Z prvého posúdenia ekosystémov EÚ[72] vyplynulo, že európske ekosystémy trpia pod nepoľavujúcim tlakom intenzívneho využívania pôdy a morí, zmeny klímy, znečistenia, nadmerného využívania a inváznych nepôvodných druhov. Určitý pokrok sa dosiahol v podobe určenia suchozemského a morského územia za chránené oblasti. Miera celistvosti lesov sa nezvýšila a populácie bežných druhov vtákov sa v EÚ naďalej znižujú. Hoci populácie druhov lesného vtáctva sa zvyšujú, populácie druhov vtáctva žijúceho na poľnohospodárskej pôde sa naďalej prudko znižujú.

[70] COM(2022) 541 final.
[71] Vrátane služieb programu Copernicus.
[72] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123783.

V **stratégii EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030**[73] sa stanovujú ambiciózne ciele na rok 2030 s cieľom **ochrany a obnovy prírody.** Vyzýva sa v nej na prijatie opatrení na riešenie piatich hlavných spúšťačov straty biodiverzity: zmien vo využívaní pôdy a morí, nadmerného využívania, zmeny klímy, znečisťovania a inváznych nepôvodných druhov.

V **právnom predpise o obnove prírody** sa stanovujú ciele na obnovu degradovaných systémov a zvrátenie straty biodiverzity. EÚ prijala stratégie týkajúce sa **pôdy** a **lesov** a o dvoch legislatívnych návrhoch na posilnenie **odolnosti** týchto kľúčových ekosystémov sa rokuje[74]. Začali sa realizovať ďalšie opatrenia na ochranu **opeľovačov**[75]. V nových iniciatívach týkajúcich sa čistenia komunálnych odpadových vôd a priemyselných emisií Komisia prijala opatrenie na zníženie tlakov vyvolávaných znečistením na biodiverzitu, a to najmä v rámci stratégie EÚ s názvom Chemikálie – stratégia udržateľnosti a akčného plánu nulového znečistenia[76].

Pokrok sa dosiahol aj pri **zohľadňovaní** cieľov v oblasti biodiverzity v súvisiacich politikách EÚ, a to najmä prostredníctvom **stratégie pre adaptáciu na zmenu klímy, akčného plánu EÚ pre ekologické poľnohospodárstvo**[77] a **stratégie Z farmy na stôl** v politikách lesného hospodárstva a poľnohospodárstva, a prostredníctvom **akčného plánu pre morské prostredie**[78] v rybárskej politike, ale aj v energetickom odvetví (napríklad prostredníctvom posúdení vplyvov energetickej infraštruktúry a zvýšených cieľov v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov na životné prostredie). Zohľadňovanie cieľov sa zlepšilo aj v oblasti obchodu, medzinárodnej spolupráce, spotreby a ochrany, znižovania znečistenia (najmä živín) a zdravia.

Riešenia blízke prírode, ako napríklad opatrenia na odstraňovanie uhlíka (pozri oddiel 2.1) a zmierňovanie rizika záplav, sa čoraz častejšie začleňujú do ostatných politík a zavádzajú v praxi. Keďže zmena klímy a znečistenie ovzdušia predstavujú dva hlavné spúšťače straty biodiverzity, **nahradenie výroby energie z fosílnych palív obnoviteľnými zdrojmi** môže prispieť k celkovej ochrane biodiverzity.

Prioritou je **úplné a rýchle vykonanie** právneho rámca EÚ, ktorý zahŕňa aj súčasné právne predpisy o vtákoch, biotopoch, inváznych nepôvodných druhoch, vode, rámcovú smernicu o morskej stratégii a právny prepis o obnove prírody. K zvráteniu negatívnych trendov budú po začlenení do práva Únie prispievať aj navrhované nové právne predpisy o monitorovaní pôdy a lesov. Mimoriadne dôležitým krokom k splneniu cieľov biodiverzity je prijatie a účinné vykonávanie vnútroštátnych prierezových stratégií alebo akčných plánov v oblasti biodiverzity všetkými členskými štátmi.

Z nedávno začatého strategického dialógu o budúcnosti poľnohospodárstva vyplynú poznatky o tom, ako podporiť životaschopné živobytie, zmierniť zaťaženie a do budúcnosti zabezpečiť

73 COM(2020) 380 final.
74 COM(2023) 416 final a COM(2023) 728 final.
75 COM(2023) 35 final.
76 COM(2022) 156 final/2, COM(2022) 541 final.
77 COM(2021) 141 final/2.
78 COM(2023) 102 final.

konkurencieschopnú a udržateľnú výrobu potravín[79]. Podniky a finančné odvetvie čoraz viac prihliadajú na závislosť hospodárstva a svoj vplyv na prírodu a biodiverzitu, ako aj na súvisiace podnikateľské a finančné riziká vyplývajúce zo straty biodiverzity. Európska centrálna banka a národné centrálne banky už posúdenie rizík vyplývajúcich z degradácie prírody a straty biodiverzity vykonávajú priamo v rámci svojho mandátu, keďže väčšina spoločností do veľkej miery závisí od ekosystémových služieb[80], akými sú čistá voda, opeľovanie a klimatická regulácia. Ďalší rozvoj účtovníctva prírodného kapitálu by mal prispieť k zlepšeniu procesu začleňovania najrôznejších hodnôt, ktoré príroda predstavuje, do politických a investičných rozhodnutí.

Viacročný rozpočet EÚ 2021 – 2027 prvýkrát obsahuje **ciele financovania biodiverzity** (pozri oddiel 3.2). Z odhadovaných vnútroštátnych záväzkov vyplýva, že EÚ je na dobrej ceste dosiahnuť 7,5 % cieľ financovania biodiverzity stanovený na rok 2024. 10 % cieľ financovania biodiverzity stanovený na rok 2026 a 2027 sa však zrejme nedodrží. Je **potrebných viac investícií do prírody** zo zdrojov verejného aj súkromného sektora, ako aj spúšťačov vplyvov s pozitívnym vplyvom na prírodu, ako sú riešenia na obnovu prírody a riešenia blízke prírode a udržateľné postupy obhospodarovania, a to okrem iného v pôdnych, lesných, sladkovodných a morských ekosystémoch.

Na **medzinárodnej úrovni** zabezpečuje **globálny rámec pre biodiverzitu z Kunmingu a Montrealu** komplexný súbor ambicióznych cieľov a opatrení na predchádzanie strate biodiverzity. Komisia pripravuje predloženie cieľov EÚ na vykonávanie globálneho rámca pre biodiverzitu, ktoré sa budú týkať záväzkov stanovených v existujúcich a navrhovaných právnych predpisoch a politikách. Pritom sa bude uvádzať aj miera zosúladenia cieľov EÚ s cieľmi globálneho rámca pre biodiverzitu.

Z posúdenia Komisie, ktoré sa týkalo miery **zosúladenia EÚ s globálnym rámcom pre biodiverzitu, vyplýva**, že súčasné politické iniciatívy a nedávno navrhované právne predpisy (čakajúce na schválenie) obsahujú väčšinu cieľov. Dokončuje sa aj spoľahlivý rámec monitorovania na sledovanie pokroku pri plnení všetkých cieľov, zlepšenie existujúcich tokov údajov a vývoj modelov a scenárov na podporu úsilia o vypracovanie možností a opatrení politík na obdobie po roku 2030.

Program EÚ týkajúci sa **medzinárodnej správy oceánov** zosobňuje záväzok plniť ambiciózny súbor cieľov morskej biodiverzity. Úspešné uzavretie **dohody o ochrane a udržateľnom využívaní morskej biologickej diverzity v oblastiach mimo vnútroštátnej jurisdikcie** je veľkým úspechom, ktorý umožní odstránenie znečisťovania na širom mori a obnovu morského života vo svetovom oceáne. Komisia prisľúbila **zdvojnásobiť medzinárodné financovanie v oblasti biodiverzity**, ktorým prispeje k cieľu dosiahnuť 20 miliárd USD do roku 2025. Cieľ dosiahnuť 30 miliárd USD do roku 2030 si bude vyžadovať viac zdrojov a úsilia, a to aj na globálnej úrovni.

79 Strategický dialóg o budúcnosti poľnohospodárstva EÚ – Európska komisia (europa.eu).

80 Sieť pre ekologizáciu finančného systému (NGFS) uznáva, že riziká súvisiace s prírodou môžu mať významné makroekonomické a finančné dôsledky; COM(2023) 376 final.

2.6. Zmiernenie tlaku výroby a spotreby na životné prostredie a klímu

EÚ pristúpila k **hlbokej transformácii** svojich vzorcov spotreby a výroby s cieľom vybudovať klimaticky neutrálne obehové hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje a je odolné voči otrasom v oblasti dodávok, čím posilňuje konkurencieschopnosť a strategickú autonómiu EÚ.

Stopa spotreby EÚ prekročila v rokoch 2010 až 2021 možnosti našej planéty o 4 %. Môžu za to predovšetkým súčasné vzorce spotreby v oblastiach **potravín, bývania a dopravy**[81]. **Nedostatok vody**[82] postihuje takmer jednu tretinu oblastí v EÚ, pričom ide o jednu z najzávažnejších hrozieb pre spoločnosť. Tlak na **záber pôdy**[83] neustáva.

Spotreba energie klesla vďaka tomu, že za posledných 17 rokov sa viac ako zdvojnásobila energetická efektívnosť[84] a **energia z obnoviteľných zdrojov**[85]. Odvetvie priemyslu mierne zvýšilo **využívanie druhotných surovín** a mierne znížilo emisie skleníkových plynov. Poľnohospodárstvo sa pomaly posúva smerom k **ekologickému poľnohospodárstvu**, stále však emituje značné objemy skleníkových plynov a látok znečisťujúcich ovzdušie. Predaj **antimikrobiotík** pre hospodárske zvieratá v EÚ klesol, ale objem **potravinového odpadu** pokles nezaznamenáva. V oblasti dopravy klesol v roku 2020 podiel **verejnej dopravy** (autobusy a vlaky) v dôsledku pandémie ochorenia COVID-19, v súčasnosti sa však už obnovuje, pričom podiel vozidiel s nulovými emisiami sa za posledných päť rokov podstatne zvýšil.

EÚ už **zaviedla integrované stratégie pre kľúčové výrobné systémy na posilnenie systémovej zmeny**: energetickú úniu, priemyselný plán Európskej zelenej dohody, stratégiu pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu, vlnu obnovy, stratégiu pre biohospodárstvo a stratégiu Z farmy na stôl (podrobnosti pozri v pripojenom pracovnom dokumente útvarov Komisie). V dlhodobej stratégii EÚ v oblasti konkurencieschopnosti[86] sa zdôrazňuje, že sa nachádzame v bode zlomu, v ktorom sa ukáže, či uspejeme v dvojakej zelenej a digitálnej transformácii a zostaneme atraktívnym miestom na podnikanie.

Klimatické a environmentálne stratégie EÚ, ako napríklad akčné plány pre nulové znečistenie a obehové hospodárstvo, obsahujú **opatrenia v kľúčových odvetviach na dosahovanie cieľov**. Rovnako tak balík Fit for 55, v ktorom sa rieši aj zmena využívania pôdy. Iniciatívy EÚ týkajúce sa obnovy prírody a pôdy obsahujú ambiciózne opatrenia na zvrátenie **záberu pôdy** a zvýšenie schopnosti pôdy vykonávať cenné ekologické funkcie (napr. ukladanie uhlíka a ochranu pôdy pred záplavami, predchádzanie záplavám, opeľovanie). V taxonómii EÚ sa uvádzajú stimuly na prerozdeľovanie súkromného kapitálu na dosahovanie týchto cieľov. V rámci európskeho semestra sa okrem toho poskytuje usmernenie k reformám a investíciám,

81 https://eplca.jrc.ec.europa.eu/ConsumptionFootprintPlatform.html.

82 Zdroj: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/24-water-scarcity-conditions-in/view.

83 Zdroj: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/23-land-take-net-land/view.

84 Vrátane nariadenia Rady (EÚ) 2022/1369 o koordinovaných opatreniach na zníženie dopytu po plyne.

85 Súbor údajov Eurostatu (nrg_cb).

86 COM(2023) 168 final.

ktoré by mali uskutočňovať členské štáty pri plnení cieľov EÚ v oblasti udržateľnosti životného prostredia.

Voda je životne dôležitým zdrojom, ktorý je už v mnohých častiach Európy pod tlakom v dôsledku zlého štrukturálneho riadenia, neudržateľného využívania pôdy, hydromorfologických zmien a znečistenia. Zmena klímy tieto tlaky ešte prehlbuje a zvyšuje riziká súvisiace s vodou v podobe dlhších alebo častejších súch alebo extrémnych zrážok, ako sa zdôrazňuje v oznámení o klimatických rizikách. Na zabezpečenie Európy s odolnými vodnými zdrojmi je mimoriadne dôležitá ochrana a obnova vodného cyklu, podpora hospodárstva EÚ inteligentne hospodáriaceho s vodou a zabezpečenie prístupu všetkých k čistej sladkej vode.

Úplným uplatňovaním **prístupov obehového hospodárstva na ďalšie priemyselné odvetvia**, najmä ocele, cementu, plastov a hliníka, sa môže podľa odhadov dosiahnuť do roku 2050 zníženie celkových emisií skleníkových plynov z kľúčových priemyselných surovín o 40 %. Osobitne dôležité je na dosiahnutie klimatickej neutrality zvýšiť miery odstraňovania uhlíka vrátane prirodzených záchytov uhlíka v týchto odvetviach náročných na znižovanie emisií. K zelenej transformácii výrobného odvetvia Únie a podpore inovácie prispeje inovačný fond EU ETS a aktualizácia smernice o priemyselných emisiách (IED)[87]. V revidovanej smernici o energii z obnoviteľných zdrojov[88] sa sprísňujú **kritériá udržateľnosti pre bioenergiu** vrátane zakázaných oblastí v prípade lesnej biomasy.

Stavebníctvo, budovy a infraštruktúra sú naďalej energeticky a surovinovo najnáročnejšími odvetviami EÚ a spúšťačmi záberu pôdy a straty priepustnosti pôdy. V správe z roku 2023 o stave energetiky sa dospieva k záveru, že **odvetvie budov musí významne zrýchliť** prechod na udržateľné postupy. Využívanie materiálov na budovy by sa mohlo znížiť o 30 %, ak sa budú materiály využívať efektívne, a to najmä v dôsledku **predĺženia životnosti existujúcich budov** a zníženia dopytu po nových budovách. Zo Sociálno-klimatického fondu[89] sa podporuje **renovácia bývania**, čo predstavuje vzájomne výhodné príležitosti na plnenie klimatických, sociálnych aj energetických cieľov, a to najmä pokiaľ ide o najzraniteľnejšie skupiny.

V **potravinárskom odvetví** bude kľúčové **podporovať poľnohospodárov, rybárov a lesníkov** pri spoločnom dosahovaní ambicióznych cieľov. Inovačné finančné nástroje, ako napríklad koncepcie uhlíkového poľnohospodárstva a poľnohospodárstva biodiverzity, môžu zabezpečovať **vzájomne výhodné riešenia** tým, že sa v ich rámci budú poľnohospodári odmeňovať za zachovanie alebo zvýšenie kvality a úrodnosti pôdy, ako aj kvality a dostupnosti vody. Navrhované právne záväzné ciele na rok 2030 týkajúce sa potravinového odpadu[90] sú vypracované tak, aby prispievali k znižovaniu vplyvov na životné prostredie a klímu. Politickým rámcom EÚ pre výskum a inováciu sa do veľkej miery podporuje transformácia na udržateľné, zdravé a inkluzívne potravinové systémy.

EÚ musí lepšie monitorovať a minimalizovať potenciálne negatívne vplyvy obchodu na životné prostredie. V roku 2021 EÚ zaviedla pravidlá **vývozu, dovozu a prepravy plastového**

87 Smernica (EÚ) 2010/75.
88 Smernica (EÚ) 2023/2413.
89 Nariadenie (EÚ) 2023/955.
90 COM(2023) 420 final.

odpadu v rámci EÚ vychádzajúce z Bazilejského dohovoru. Vývoz plastového odpadu z EÚ do krajín mimo OECD klesol z približne jedného milióna ton v roku 2020 na približne 0,5 milióna ton v roku 2022. Nedávnym prijatím nariadenia o preprave odpadu[91] uskutočnila EÚ ďalší krok týmto smerom. Počas prebiehajúceho hodnotenia nariadenia o udeľovaní predbežného súhlasu po predchádzajúcom schválení[92] sa načrtnú opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby sa nebezpečné látky, ktoré sú v Európskej únii zakázané, nevyrábali na vývoz.

3. POKROK DOSIAHNUTÝ V PRÍPADE VYBRATÝCH ZÁKLADNÝCH PODMIENOK

V rámci preskúmania v polovici trvania Komisia analyzovala pokrok pri využívaní základných podmienok zoskupených okolo kľúčových výziev. V pripojenom pracovnom dokumente útvarov Komisie sa uvádzajú ďalšie podrobnosti o základných podmienkach 8. environmentálneho akčného programu.

3.1. Vykonávanie a presadzovanie predpisov a environmentálny právny štát

Účinné vykonávanie existujúcich právnych predpisov je kľúčové na zabezpečovanie vplyvu v praxi, a to najmä v prípade ambicióznych právnych predpisov prijatých podľa legislatívneho rámca Európskej zelenej dohody. Úplné vykonávanie environmentálnych právnych predpisov EÚ by mohlo hospodárstvu EÚ každoročne ušetriť na zdravotných nákladoch a priamych nákladoch na životné prostredie približne 55 miliárd EUR[93]. Pri preskúmaní vykonávania environmentálnych právnych predpisov z roku 2022 sa potvrdilo, že v niektorých oblastiach sa dosiahol slušný pokrok, stále to však nepostačuje. 20 % všetkých prípadov porušenia predpisov, ktorými sa zaoberá Komisia, sa naďalej týka environmentálnej politiky. **Dodržiavanie zásad právneho štátu** je okrem iného aj otázkou dôvery v politický proces. Revidovaným Aarhuským dohovorom o prístupe k spravodlivosti[94] sa posilňuje kontrola aktov EÚ občianskou spoločnosťou. V novej prijatej smernici o trestných činoch proti životnému prostrediu[95] sa poskytuje základ na stíhanie nových trestných činov proti životnému prostrediu a na ukladanie harmonizovaných sankcií na základe spoločných kritérií.

Odstránenie rozdielov vo vykonávaní si bude vyžadovať značné úsilie, pretože bude potrebné vybudovať väčšiu **administratívnu kapacitu** a silnejšie **mechanizmy riadenia**. V rámci EÚ nie je rovnaká úroveň individuálnych a kolektívnych práv v záležitostiach životného prostredia.

Na zlepšovanie efektívnosti a účinnosti vykonávania bude naďalej mimoriadne dôležitá práca s členskými štátmi[96]. Komisia bude naďalej členským štátom poskytovať technickú podporu

---

91 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0087_SK.html.

92 Nariadenie (EÚ) č. 649/2012, L 201, s 60.

93 Štúdia *The costs of not implementing EU environmental law study* (Náklady na nevykonávanie environmentálneho práva EÚ) – Úrad pre publikácie EÚ (europa.eu).

94 Nariadenie (EÚ) 2021/1767.

95 COM(2021) 851 final.

96 Pozri SWD(2023) 254 final o tom, ako Komisia monitoruje uplatňovanie práva Únie.

prostredníctvom Nástroja technickej podpory, a to aj v oblasti koncipovania a vykonávania reforiem.

3.2. Financovanie transformácie

Európskou zelenou dohodou sa vytvára **impulz na mobilizovanie financovania** transformácie **verejným**[97] **aj súkromným sektorom**.

Vo **viacročnom rozpočte EÚ na roky 2021 – 2027** sa podporujú ciele Európskej zelenej dohody, najmä stanovením ambiciózneho klimatického cieľa 30 %, ktorý sa v tejto fáze pravdepodobne prekročí (predpokladá sa úroveň 32,6 %). Na úrovni 37 % okrem toho existuje klimatický cieľ v rámci Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, hlavného nástroja programu NextGenerationEU, z ktorého sa mobilizujú ďalšie finančné prostriedky na úrovni viac ako 42 % celkových investícií vyčlenených na klimatické a environmentálne investície. Tým sa vytvárajú významné synergie vyplývajúce z investovania do obehového hospodárstva v oblasti klímy a biodiverzity a z investovania do biodiverzity v oblasti adaptácie na zmenu klímy alebo nulového znečistenia.

Zásada **„nespôsobovať významnú škodu“** je užitočná na zabezpečenie nadčasovosti investícií EÚ. Komisia vydala usmernenie o tom, ako túto zásadu uplatňovať v prípade Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, a v súčasnosti vypracúva súdržný prístup k jej uplatňovaniu v prípade ďalších finančných nástrojov EÚ (napr. Sociálno-klimatického fondu, politiky súdržnosti, InvestEU) a revidovaného nariadenia o rozpočtových pravidlách[98] a snaží sa zabezpečiť, aby sa táto zásada uplatňovala v celom rozpočte EÚ.

Transparentnosť, ktorú zabezpečuje rámec udržateľného financovania vrátane taxonómie EÚ, prispieva k **prerozdeľovaniu tokov súkromného kapitálu** a zároveň **tlačí nadol kapitálové náklady** na udržateľné činnosti a investície. Ďalšie zohľadňovanie príležitostí, ako aj finančných rizík zmeny súvisiacich so zmenou klímy a degradáciou prírody[23], umožní finančným trhom plne zohrávať svoju úlohu pri financovaní transformácie. Najnovšie dôkazy o vplyvoch rámca udržateľného financovania EÚ sú vo všeobecnosti povzbudzujúce[99], čo sa potvrdzuje napríklad aj **veľkým nárastom počtu zelených dlhopisov**: z 0,6 % v roku 2014 na 8,9 % v roku 2022 zo všetkých dlhopisov EÚ. Naďalej sú však potrebné ďalšie opatrenia stanovené v oznámení o cieli na rok 2040[100].

Je možné prijať ďalšie opatrenie a prinútiť znečisťovateľov, aby zaplatili. Komisia napríklad navrhla začleniť zásadu rozšírenej zodpovednosti výrobcov do revidovanej smernice o čistení komunálnych odpadových vôd. Takisto boli prijaté nové prísľuby a existuje záujem, aby boli

97 Verejné financovanie členskými štátmi musí byť v súlade s pravidlami štátnej pomoci, ktoré sa uplatňujú aj na finančné prostriedky EÚ v rámci zdieľaného riadenia.

98 Nariadenie (EÚ) 2022/2434.

99 Pozri napríklad stránku *Platform on Sustainable Finance report on a compendium of market practices* (Správa platformy pre udržateľné financovanie o prehľade trhových postupov) – Európska komisia (europa.eu).

100 COM(2024) 63 final.

trhovo orientované nástroje, najmä na vnútroštátnej úrovni, presmerované na priame investície do zelených a klimatických cieľov.

Tým sa môže prispieť k zvráteniu **poklesu podielu environmentálnych daní na celkových daňových príjmoch** (zo 6,0 % v roku 2010 na 5,5 % v roku 2021), ku ktorému došlo v dôsledku politických ťažkostí so zavádzaním zmien daňového systému a s tým súvisiacich sociálnych a hospodárskych výziev[101]. Necelé 4 % všetkých environmentálnych daní súvisia so znečisťovaním a využívaním primárnych zdrojov, z čoho viac než 96 % súvisí s energetikou a dopravou.

V Európskej zelenej dohode sa podporuje väčšie využívanie **nástrojov ekologického zostavovania rozpočtu** na presmerovanie verejných investícií, spotreby a zdaňovania na environmentálne priority a dosiahnutie odklonu od škodlivých dotácií. Pravidlá **zeleného verejného obstarávania** sa postupne stávajú čoraz viac záväznými (napr. v rámci najnovších iniciatív týkajúcich sa batérií, energetickej hospodárnosti budov[102], stavebných výrobkov[103] a udržateľných výrobkov). Napriek tomuto úsiliu zostalo subvencovanie fosílnych palív v období 2015 – 2021 v podstate nezmenené, a to približne na úrovni 56 miliárd EUR (v cenách z roku 2022), z čoho polovica sa použila na subvencovanie ropy a viac ako štvrtina na subvencovanie zemného plynu.

Subvencovanie fosílnych palív sa v rokoch 2021 až 2022 zvýšilo takmer o 120 %, čo bola reakcia na krízu v oblasti cien energie. Podľa nariadenia o riadení[104] podávajú členské štáty správy o **každom subvencovaní energií**. Okrem toho Komisia vypracúva metodiku na podávanie správ o environmentálne škodlivom subvencovaní, ktoré sa netýka energií.

Tvorbou cien uhlíka, napríklad v systéme EU ETS, sa znižujú emisie. Vytvárajú sa ňou príjmy, ktoré môžu členské štáty vynaložiť na riešenie zmeny klímy a podporu priemyselných inovácií a domácností pri spravodlivej transformácii. V prvých troch kolách bolo z inovačného fondu EU ETS vyčlenených 6,5 miliardy EUR na približne 100 pilotných projektov a elektrární, ktoré by demonštrovali inovačné nízkouhlíkové technológie.

Hoci sa úroveň zelených investícií verejného a súkromného sektora významne zvýšila, **environmentálne investície na úrovni celej EÚ sú stále do veľkej miery nedostatočné**, keďže do roku 2030 chýba od 95 miliárd EUR do 145 miliárd EUR ročne[105].

3.3. Riadenie na účely integrovanej tvorby politík

Množstvo **ambicióznych iniciatív EÚ v oblasti riadenia podporuje integrované riešenia** spoločenských, environmentálnych a klimatických výziev v členských štátoch. Napríklad začlenenie obehovosti do národných energetických a klimatických plánov a stratégie EÚ v oblasti konkurencieschopnosti, zabezpečovanie využívania riešení blízkych prírode

101 Súbor údajov Eurostatu (ten00141).
102 COM(2021) 802 final.
103 COM(2022) 144 final.
104 Nariadenie (EÚ) 2018/1999.
105 Za predpokladu, že sa uskutočnia základné investície, t. j. do energetiky, dopravy, priemyslu alebo poľnohospodárstva, ktoré prinesú potrebné súvisiace prínosy pre životné prostredie.

v národných stratégiách adaptácie na zmenu klímy, plány rozvoja zelených oblastí v mestách vrátane zastavaného prostredia, zelenú infraštruktúru a stratégie/plány využívania pôdy.

Do ročného cyklu rámca makroekonomického riadenia EÚ, **európskeho semestra,** sú už začlenené ciele udržateľného rozvoja a prehľad odolnosti EÚ. Je štruktúrovaný podľa **rámca konkurencieschopnej udržateľnosti,** ktorý obsahuje transformáciu kľúčových odvetví (energetiky, mobility, agropotravinárstva, zastavaného prostredia) na modely obehového hospodárstva a uhlíkovú neutralitu. Okrem toho sa týka aj ochrany prírody, odolných vodných zdrojov, nedostatočných environmentálnych investícií, sociálnych aspektov a aspektov zamestnanosti spravodlivej a inkluzívnej transformácie, postupného upúšťania od environmentálne škodlivého subvencovania, zásady „znečisťovateľ platí“, ako aj daní. To sa prejavuje v odporúčaniach pre jednotlivé krajiny z roku 2023, v ktorých sa v prípade väčšiny členských štátov kladie veľký dôraz na zelenú transformáciu, a najmä na energetickú transformáciu a zelené zručnosti, ako aj na priemyselné a zastavané prostredie. Ďalej sa môže rozpracúvať aj zameranie na ďalšie environmentálne priority.

3.4. Udržateľné obchodné modely pre odolné hospodárstvo

Zdravé ekosystémy tvoria základný stavebný kameň nášho hospodárstva. **Podniky do veľkej miery závisia od prírodných zdrojov**: 72 % zo 4,2 milióna spoločností v eurozóne do veľkej miery závisí od aspoň jednej služby poskytovanej prírodou, ako je opeľovanie, čistá voda, zdravá pôda alebo drevo[106].

Vykonávanie právnych predpisov týkajúcich sa Európskej zelenej dohody by malo podľa očakávania viesť k **zvýšeniu zamestnanosti a hrubej pridanej hodnoty v odvetviach zeleného hospodárstva,** čiže aj k posilneniu konkurencieschopnosti EÚ. Tieto odvetvia vykázali veľkú odolnosť počas viacerých za sebou idúcich kríz, keďže dosiahli lepšie výsledky ako hospodárstvo celkovo. Zelené hospodárstvo však stále tvorí necelé 3 % hospodárstva EÚ[107].

Prínos a hodnota prírody sa stále prehliadajú v príliš veľkom počte podnikateľských a investičných rozhodnutí. Na nápravu tohto stavu budú potrebné silné partnerstvá s podnikmi podporené kľúčovými kritériami stanovenými podľa pravidiel EÚ. Nedávnou iniciatívou o tvrdeniach týkajúcich sa životného prostredia sa rieši riziko environmentálne klamlivých vyhlásení, ktoré je možné prekonať použitím štandardizovaných metodík. **V smernici o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov** (CSRD)[108] a navrhovanej **smernici o náležitej starostlivosti podnikov v oblasti udržateľnosti**[109] sa podporuje zodpovedné správanie podnikov v rámci hodnotových reťazcov a zmierňujú a riešia nepriaznivé sociálne, klimatické a environmentálne vplyvy podnikateľských činností spoločností z EÚ aj spoločností mimo EÚ, ktoré pôsobia v EÚ, ako aj predchádza týmto vplyvom. Intenzívnejšie využívanie **nových podnikových metód účtovania riadenia**

106 COM(2023) 376 final.
107 Súbor údajov Eurostatu (env_ac_egss2).
108 Smernica (EÚ) 2022/2464.
109 COM(2022) 71 final.

prírodného kapitálu by zabezpečilo cenné údaje, ktoré môže spoločnosť zverejniť, napríklad podľa CSRD. Sú potrebné ďalšie opatrenia na pomoc spoločnostiam pri plnení ich povinností v oblasti podávania správ.

Rovnako dôležité je na podporu udržateľných obchodných modelov **zlepšovanie prístupu k financovaniu** v prípade startupov a rozširujúcich sa podnikov z EÚ, ktoré podporujú výskum a inovácie, ako aj **rozvoj zručností a zabezpečovanie potrebných kritických surovín**.

3.5. Spravodlivá transformácia a environmentálna spravodlivosť

Vplyvy environmentálnej degradácie a znečisťovania na občanov EÚ nie sú v jednotlivých členských štátoch ani medzi nimi rovnomerne rozdelené. Na **zraniteľné skupiny** – bez ohľadu na to, či sú zraniteľné zo sociálno-ekonomických dôvodov, zdravotných dôvodov, z dôvodov veku, pohlavia alebo príslušnosti k menšine – má zmena klímy, environmentálna nebezpečnosť a s tým súvisiace zdravotné riziká a zmeny na trhu práce **neprimerane veľký vplyv**. Tým sa **oslabuje sociálna súdržnosť**, podkopáva dôvera vo vlády, a tým aj životaschopnosť transformácie.

Cieľom **programu spravodlivej transformácie** EÚ je dosiahnuť zmenu, ktorá je prínosná pre všetkých. Mechanizmus spravodlivej transformácie je fond na podporu pracovníkov a občanov v regiónoch najviac postihnutých transformáciou (fond má k dispozícii minimálne 100 miliárd EUR). Systém obchodovania s emisiami (ETS) zabezpečuje znižovanie emisií a tvorbu príjmov členských štátov na riešenie zmeny klímy. Zo **Sociálno-klimatického fondu** financovaného systémom ETS sa zmobilizuje 87 miliárd EUR na podporu zraniteľných domácností, používateľov dopravy a mikropodnikov. Z prvého posúdenia[110] vykonávania odporúčania Rady o zabezpečení spravodlivej transformácie na klimaticky neutrálne hospodárstvo[111] vyplynulo, že členské štáty začínajú realizovať opatrenia na spravodlivú transformáciu značne rozdielne a je potrebné to zlepšiť.

Stratégiou EÚ **pre rodovú rovnosť** na roky 2020 – 2025 a Mechanizmom na podporu obnovy a odolnosti sa riešia rodové a prierezové nerovnosti pri tomto procese[112]. **Program EÚ v oblasti zručností** podporuje učiacich sa zo všetkých vekových kategórií, ako aj pracovníkov, pri získavaní prístupu k vzdelávaniu, odbornej príprave a celoživotnému vzdelávaniu.

Dôkazová základňa príčinnej súvislosti medzi životným prostredím a sociálnou oblasťou je až na niekoľko výnimiek stále do veľkej miery nerozvinutá. **Nerovnosti v oblasti znečistenia ovzdušia** sa od roku 2007 do roku 2020 nezlepšili. Najchudobnejšie regióny (v spodných 20 % HDP na obyvateľa) majú úrovne PM2.5, ktoré sú neustále približne o tretinu vyššie ako

---

110 Kľúčové informácie výboru EMCO a výboru SPC o vykonávaní odporúčania Rady o zabezpečení spravodlivej transformácie na klimaticky neutrálne hospodárstvo, pdf (europa.eu).

111 Odporúčanie Rady zo 16. júna 2022 o zabezpečení spravodlivej transformácie na klimaticky neutrálne hospodárstvo (2022/C 243/04).

112 Pozri vzájomné vzťahy medzi rodom a životným prostredím v indexe rodovej rovnosti inštitútu EIGE za rok 2023.

priemer, pričom perspektíva rýchleho zlepšenia je nízka. Ľudia ohrození chudobou alebo sociálnym vylúčením majú horší prístup ku kvalitnej pitnej vode a sanitácii[113].

Lepšia informovanosť o **potenciáli zeleného hospodárstva vytvárať pracovné miesta** môže prispieť k zvýšeniu podpory verejnosti. V roku 2021 malo 4,3 milióna ľudí pracovné miesta v obehovom hospodárstve, čo je nárast o 11 % oproti roku 2015[114], pričom súvisiaca pridaná hodnota sa zvýšila o 27 % a dosiahla výšku približne 299 miliárd EUR[115]. Len v samotnom odvetví čistej vody, odpadu a sanácie je zamestnaný približne jeden milión ľudí, pričom investície do čistých technológií podporujú ďalšie vytváranie pracovných miest.

Zvýšila sa informovanosť o potrebe chrániť **zraniteľné skupiny** (napríklad podľa navrhovanej smernice o kvalite ovzdušia a smernice o komunálnych odpadových vodách) a vykonávať **Európsky pilier sociálnych práv** v oblasti práv na prístup k vode. Tieto zmeny predstavujú príležitosť na zintenzívnenie opatrení v oblasti environmentálnej spravodlivosti. Na globálnej úrovni EÚ ako prvá presadzovala partnerstvá pre spravodlivú energetickú transformáciu s Južnou Afrikou, Indonéziou, Vietnamom, so Senegalom a s Indiou. Pracovný program v oblasti spravodlivej transformácie prijatý na konferencii COP28 bude umožňovať výmeny informácií o spôsoboch spravodlivej transformácie.

3.6. Súvislosť medzi životným prostredím a zdravím

Zvyšuje sa informovanosť o význame prírody a biodiverzity pre zdravie a kvalitu života ľudí. Od roku 2021 Európske stredisko pre monitorovanie klímy a zdravia podporuje spoluprácu v oblasti vplyvov zmeny klímy na zdravie ľudí a v Atlase zdravia a životného prostredia agentúry EEA sa uvádzajú mapy na vizualizáciu environmentálnych vplyvov.

Jedno z desiatich predčasných úmrtí v Európe je možné spojiť so znečistením, ktoré viac ovplyvňuje znevýhodnené a zraniteľné skupiny obyvateľstva. Predpokladá sa, že environmentálne príčiny stoja každoročne v Európe za **viac ako štvrť miliónom úmrtí na rakovinu**, zatiaľ čo znečistenie má osobitne škodlivý vplyv na **malé deti**[116]. V oznámení o komplexnom prístupe k duševnému zdraviu[117] sa zdôrazňujú vplyvy vystavenia verejnosti znečistenému ovzdušiu alebo toxickým chemikáliám na **duševné zdravie** a pozitívny vplyv čistého životného prostredia na fyzické aj duševné zdravie.

Vedcov čoraz viac znepokojuje potenciálny vplyv **mikroplastov** na zdravie ľudí a varujú, že vystavenie chemikáliám môže viesť k problémom s **reprodukčným zdravím a so zdravým vývojom**, akými sú napríklad neplodnosť, potrat, abnormálny vývoj plodu a predčasná puberta.

V **prístupe „jedno zdravie“** sa uznáva, že verejné zdravie a zdravie domácich a voľne žijúcich zvierat a rastlín je prepojené so širším prostredím. Tento prístup je súčasťou iniciatív EÚ ako Z farmy na stôl, ako aj farmaceutických stratégií, ktoré obsahujú opatrenia na znižovanie

---

113 Pozri: Európska komisia, Prístup k základným službám (Európsky pilier sociálnych práv): dôkazy z členských štátov EÚ, záverečná súhrnná správa 2023.

114 Súbor údajov Eurostatu (cei_cie011).

115 Súbor údajov Eurostatu (cei_cie012).

116 COM(2021) 44 final.

117 COM(2023) 398 final.

celkového užívania antimikrobiotík, a to aj v prípade hospodárskych zvierat, aby sa predišlo antimikrobiálnej rezistencii.

Na **globálnej úrovni** EÚ od začiatku podporuje prístup „jedno zdravie“ v rámci Dohovoru o biologickej diverzite a štvorstrannej aliancie (FAO, UNEP, WHO a WOAH). Vo **vyhlásení konferencie COP28 o klíme a zdraví**[118] sa strany zaväzujú riešiť vplyvy klímy na zdravie a podporovať spoluprácu na prístupe „jedno zdravie“.

3.7. Digitalizácia

V 8. environmentálnom akčnom programe sa zdôrazňuje, že digitalizácia má nevyužitý potenciál zrýchliť transformáciu.

Cieľom vykonávania **iniciatívy zeleného dátového priestoru** a skúmania pravidiel výmeny environmentálnych geopriestorových údajov („GreenData4All“) je sprístupniť príslušné environmentálne údaje, aby sa nimi mohla podložiť tvorba a realizácia politík.

Konkrétnym príkladom môže byť nový **digitálny pas výrobku**, ktorý je výsledkom stratégie EÚ Európa pripravená na digitálny vek. Pas výrobku prispeje k využívaniu menšieho počtu surovín a menšieho objemu energie, k zníženiu emisií, minimalizovaniu odpadu, a dokonca aj k podpore dematerializácie.

Na **uľahčenie podávania správ** členských štátov a podnikov o výkonnosti v oblasti klímy a životného prostredia je potrebné ďalšie opatrenie v oblasti digitalizácie.

Opatrenie v oblasti digitalizácie nepomôže len vládam, ale aj verejnosti, keďže jej umožní monitorovať stav životného prostredia. Využitím **plného potenciálu moderného zberu a analýzy údajov** (aj prostredníctvom satelitov Copernicus) sa posilní rámec monitorovania a podávania správ podľa 8. environmentálneho akčného programu. Využívanie metód **občianskej vedy** môže zvyšovať informovanosť, vyvíjať tlak verejnosti na vlády a prinášať informácie na vypracúvanie environmentálnych výhľadov.

Keďže environmentálne vplyvy digitalizácie sa neustále zintenzívňujú, bude mimoriadne dôležité zaoberať sa potenciálnymi **environmentálnymi nevýhodami** (v dôsledku súvisiaceho zintenzívnenia využívania energie, ako aj výroby, spotreby a likvidácie elektronických zariadení).

3.8. Globálne prijatie

Spúšťače **zmeny klímy a straty biodiverzity sú globálne a mnohé podoby znečistenia majú cezhraničný charakter. EÚ nemôže dosiahnuť svoje klimatické a environmentálne ciele sama.**

Európska zelená dohoda zabezpečuje nový stimul pre globálne zelené a klimatické opatrenia EÚ. V rámci **diplomacie zameranej na Európsku zelenú dohodu** sa podporuje globálne prijatie klimatických, energetických a environmentálnych cieľov a po pandémii ochorenia

[118] *Focus on Health at COP 28* (Zameranie na zdravie na konferencii COP28) (who.int).

COVID-19 aj **udržateľnosť globálnej hospodárskej obnovy**. EÚ vytvorila **zelené aliancie** s Japonskom, Nórskom a Kanadou a nadviazala **zelené partnerstvá** s Kóreou a Marokom. Takisto zintenzívnila svoje partnerstvá v spolupráci s podobne zmýšľajúcimi darcami a spustila spravodlivú energetickú transformáciu s Južnou Afrikou, Vietnamom, Indonéziou a so Senegalom a posilnila spoluprácu s viacerými ďalšími krajinami i regionálnymi zoskupeniami. Na viacstrannej úrovni predstavovali kľúčové míľniky medzinárodnej spolupráce **globálny rámec pre biodiverzitu z Kunmingu a Montrealu** z 15. konferencie zmluvných strán (COP15) Dohovoru o biologickej diverzite a prijatie **biologickej diverzity v oblastiach mimo vnútroštátnej jurisdikcie**. Na **klimatických konferenciách OSN COP27 a COP28** sa dosiahol pokrok, a to aj v podobe prijatia záväzkov vyplývajúcich z globálneho hodnotenia a spočívajúcich v zdvojnásobení energetickej efektívnosti a strojnásobení kapacity energie z obnoviteľných zdrojov, ako aj globálneho záväzku o metáne týkajúceho sa odvetví energetiky, odpadu a poľnohospodárstva. Ďalšími významnými úspechmi boli Globálny rámec OSN o chemikáliách, konferencia OSN o vode v roku 2023 a začatie rokovaní o medzivládnom mechanizme na ukončenie znečisťovania plastmi. Výsledkom Zelenej dohody boli aj nové právne predpisy EÚ (o odlesňovaní, CBAM atď.) zamerané na udržateľnejšie dodávateľské reťazce, ktoré viedli k užšej medzinárodnej spolupráci v konkrétnych otázkach, a to aj v oblasti obchodnej politiky EÚ. Z prvého **dobrovoľného preskúmania pokroku vykonávania Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj** uskutočneného EÚ v roku 2023 vyplýva, že EÚ je plne odhodlaná realizovať 17 cieľov udržateľného rozvoja a dosahuje pokrok pri ich plnení[119].

Vzhľadom na aktuálne výzvy v oblasti **multilateralizmu**, ktoré sú dôsledkom zhoršujúcich sa geopolitických vzťahov, je kľúčové **mobilizovať tretie** krajiny pri dosahovaní spoločných klimatických a environmentálnych cieľov. EÚ musí využívať svoje diplomatické siete, politický vplyv, technologickú odbornosť, ustanovenia o odbornej príprave a finančné zdroje na **spoluprácu s vládami a podnikmi** a podieľať sa na **budovaní globálnej odolnosti** s cieľom zabrániť nestabilite, potravinovej neistote, nútenému vysídľovaniu obyvateľstva a nútenej migrácii a podporovať všetky rozmery globálneho udržateľného rozvoja. Takisto je mimoriadne dôležité **spolufinancovať spravodlivú transformáciu na globálnej úrovni.**

4. MERANIE POKROKU

S cieľom posúdiť pokrok a umožniť strategickú politickú komunikáciu na vysokej úrovni Komisia po konzultáciách so zainteresovanými stranami predložila **rámec monitorovania pre 8. environmentálny akčný program**[120]. Obsahuje 28 hlavných ukazovateľov, ktorými sa zabezpečuje strategický prístup k sledovaniu systémových zmien v praxi v plnom súlade s odvetvovými nástrojmi na monitorovanie klímy a životného prostredia. Na základe vybraných hlavných ukazovateľov agentúra EEA uverejní **výročné správy o monitorovaní**.

119 COM(2023) 700 final.

120 COM(2019) 640 final.

Ako sa vyžaduje v 8. environmentálnom akčnom programe, rámec monitorovania by mal zostať stabilný, aby dokázal zabezpečovať zodpovednosť. Bol prijatý v roku 2022 a hlavné ukazovatele, ktoré obsahuje, sú stále vhodné na daný účel. Naďalej však prebieha úsilie o zlepšenie súčasných a vývoj nových ukazovateľov (pozri pripojený pracovný dokument útvarov Komisie), pričom v budúcnosti je možné zvážiť aktualizáciu rámca monitorovania.

V priebehu niekoľkých posledných rokov Komisia vypracovala viaceré **nové prierezové rámce monitorovania** na meranie pokroku v oblasti systémových zmien vrátane pokroku v oblasti cieľov udržateľného rozvoja a odolnosti. Pri vývoji týchto rámcov Komisia využila klimatické a environmentálne ukazovatele zo súčasných tematických rámcov monitorovania vrátane rámca monitorovania pre 8. environmentálny akčný program. Tieto ukazovatele sa používajú aj v rámci európskeho semestra. V súčasnosti sa vypracúva rámec **na meranie pokroku aj mimo HDP**, s cieľom získať udržateľný a inkluzívny prehľad o kvalite života.

5. ZÁVERY

EÚ zaviedla v rámci Európskej zelenej dohody a v súlade s 8. environmentálnym akčným programom ambiciózne dlhodobé ciele, iniciatívy a rámcové právne predpisy. Tým sa dostala na **správnu cestu** k dosiahnutiu emisne neutrálneho, čistého a obehového hospodárstva s pozitívnym vplyvom na prírodu. Má teda vypracovaný pevný právny rámec, v ktorom sa stanovujú klimatické a environmentálne ciele a medziodvetvové právne predpisy na zrýchlenie transformácie v kľúčových hospodárskych odvetviach, akými sú energetika, priemysel a doprava. Väčšina iniciatív ešte čaká na svoju úplnú realizáciu. Preto je **príliš skoro posudzovať ich celkový vplyv na životné prostredie**.

Európska zelená dohoda mapuje cestu EÚ k udržateľnej budúcnosti tak, aby sa zabránilo dosiahnutiu sociálnych, klimatických a environmentálnych bodov zlomu, ktoré by poškodili hospodárstvo a spoločnosť. Ide o systémovú stratégiu, ktorá sa realizuje v plnom súlade s prioritnými cieľmi a so základnými podmienkami 8. environmentálneho akčného programu. Vychádza zo synergií medzi klimatickými, environmentálnymi a sociálnymi cieľmi, ako aj cieľmi v oblasti priemyslu a konkurencieschopnosti, pri ktorých pokrok v jednej oblasti vytvára pákový efekt v iných oblastiach.

Iniciatívy týkajúce sa obehového hospodárstva a nulového znečistenia budú viesť k pozitívnym zmenám, ktoré prispejú k zmierňovaniu zmeny klímy a ochrane biodiverzity. Ochrana prírody vytvára súvisiace prínosy pre zmierňovanie zmeny klímy a adaptáciu na ňu. Hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje, znižuje tlak na ekosystémy, prispieva k zachovaniu dlhodobej konkurencieschopnosti a buduje odolnosť voči vonkajším otrasom. Vízia 8. environmentálneho akčného programu na rok 2050 stojí v centre spravodlivej a zelenej transformácie v EÚ aj mimo nej a tvorí základ medzigeneračnej zodpovednosti.

Na zabezpečenie účinkov právnych predpisov v praxi a **zrýchlenie tempa** znižovania objemu emisií, ochrany a obnovy biodiverzity a prijímania ekologických a obehových riešení bude potrebné úsilie orgánov na všetkých úrovniach aj súkromného sektora. Zjednodušenie, modernizácia, digitalizácia a primerané financovanie budú kľúčom k úspešnému vykonávaniu

politického a regulačného rámca. Takisto je dôležité pochopiť a prekonať výzvy spojené s realizáciou právneho rámca, aby sa mohol uchytiť, zabezpečovať účinky a vytvárať hodnoty od všetkých zainteresovaných subjektov. Všetky odvetvia a skupiny musia rozumieť prínosom, ktoré im zelená transformácia prináša.

Na tento účel bude Komisia naďalej úzko spolupracovať s členskými štátmi a so všetkými zainteresovanými stranami. Príkladom tohto úsilia o podporu kľúčových skupín pri chápaní klimatických a environmentálnych rizík a o zvyšovanie podpory pre opatrenia potrebné na budovanie odolnosti a dlhodobej udržateľnosti v každom segmente sociálno-ekonomického spektra sú dialógy s hospodárskymi subjektmi a so sociálnymi partnermi, ako aj panelové diskusie občanov[121].

Na presadzovanie zelenej transformácie v EÚ a dosiahnutie cieľa klimatickej neutrality sú potrebné značné investície. Financovanie zelenej transformácie je nevyhnutné na to, aby sa predišlo nákladom na zmenu klímy a environmentálnu degradáciu, ktoré ničia ekosystémové služby, životne dôležité pre hospodárstvo a spoločnosť. Na preklenutie rozdielov vo financovaní sú potrebné investície verejného aj súkromného sektora, pričom od subvencovania fosílnych palív a ďalšieho environmentálne škodlivého subvencovania by sa postupne malo upúšťať.

Čoraz častejšie sa pridávajú subjekty odvetvia, ktoré chápu, čo udržateľnosť znamená pre budúcnosť ich obchodných modelov a aké strategické rozhodnutia musia prijímať z dlhodobého hľadiska. Ak sa má zelená transformácia uskutočniť, bude potrebné ju lepšie začleniť do hospodárskych koordinačných mechanizmov, akými sú napríklad makroekonomická koordinácia a európsky semester.

A napokon treba uviesť, že globálne kroky týkajúce sa cieľov v oblasti zmeny klímy a životného prostredia sú kľúčové. EÚ ukazuje smer tým, že kladie zmenu klímy, stratu biodiverzity a odnedávna aj znečisťovanie plastmi a odolnosť vodných zdrojov do centra medzinárodného programu. Mobilizuje medzinárodné spoločenstvo, aby plnilo víziu 8. environmentálneho akčného programu spočívajúcu v dobrom živote v rámci možností našej planéty.

[121] Platforma na zapojenie občanov – Európska komisia (europa.eu).